

FERICSÁN KÁLMÁN
Kozma Lajos Faipari Szakközépiskola
Budapest

Tehetséggondozás a „Középipartanodában”

„... csak ezen az úton tudnánk kibontakozni azon alárendelt helyzetünkből, amelyben vagyunk...” (Trefort Ágoston)

A 19. században Magyarországon a társadalmi-gazdasági fejlődésnek, a polgárosodásnak egyik fontos alapfeltétele volt a szakképzés kibontakoztatása. Már a reformkori országgyűléseken is számos politikusunk szólalt fel a szakoktatás intézményi kereteinek kibontakoztatása mellett, és Kossuth Lajostól Eötvös Józsefíg sokan szívügyüknek tekintették e kérdés mielőbbi megoldását. Igazán jelentős változások azonban csak a dualizmus keretei között bontakoztak ki, nem utolsósorban a neves kultuszminiszter, Trefort Ágoston fellépésének köszönhetően. Minisztersége idején az ipar, a mezőgazdaság és a kereskedelem ágazataihoz kapcsolódóan közép- és felső szintű szakképző iskolák sora nyílt, melyeknek működése nyomán a századforduló a magyar szakoktatás európai hirnővre tett szert.

1879. december 7-én nyitotta meg kapuit az a Trefort Ágoston által alapított intézmény, a budapesti állami középipartanoda, amely több évtizedes szervezőmunka eredményeként mintaiskolaként indult. 1880-ban kapott megbízást Gaul Károly mérnök-tanár a fővárosi faipar tanulmányozására, majd őt is – több más pedagógus kortársához hasonlóan – külföldi tanulmányútra utaztatták. Ezek után az ő közreműködésével, tapasztalatait felhasználva 1883-ban indult meg a középipartanodában a faipari képzés, három növendékkel, akik épületesztalosságot tanultak. A intézmény a fejlődésnek megfelelően differenciálódott. Több hírneves, kitűnő intézmény alakult, szerveződött belőle, így napjaink egyik iskolája, az újpesti „Kozma Lajos Faipari Szakközépiskola” is ezt az intézményt tartja történeti és előd iskolájának.

A magyar oktatás 1000 éves évfordulója évében kezdtem meg úpesti munkahelyem történetének megírását. Több érdekes és értékes adatra bukkantam a Fővárosi Levéltár iratai között. Itt most az intézményben folyó tehetséggondozás egyik módját szeretném bemutatni a korabeli jegyzőkönyvek alapján. Ez a tevékenység az „Írálykör”-ben folyt. Az 1880/81-es tanévben alakult meg a nevezetes kör. Az első és a másodévesek számára kötelező volt a részvétel, a harmadik évfolyam növendékeinek önkéntes. Az 58 darab jegyzőkönyv egy kemény borítójú füzetben maradt ránk, melyet a korabeli tanulók vezettek. A kör saját, ovális alakú pecsétet is használt, amely sok lapon igen jól látszik. Felirata: A budapesti állami közép-ipariskola IRÁLYKÖRE. A jegyzőkönyvvezetők az aláírás után bücskén hozzátették: gépész, építész, faiparos.

Ez az „írálykör” tulajdonképpen a középipartanodában folyó tehetséggondozásnak és önművelésnek a színtere volt. Az egykori diákok itt mutathatták meg egymásnak és tanáraiknak azt, hogy miben tehetségesek, hogy mely tantárgyak, szakmai kérdések iránt érdeklődnek. A tanítási órákon kívüli, szabadidős elfoglaltság számos érdekes, módszertani szempontból ma is elgondolkodtató és ötletadó mozzanatát eleveníthetjük fel a jegyzőkönyvek segítségével.

Az egyik legfontosabb célja volt például e kör működésének az, hogy a növendékek megtanuljanak szépen, kifejezően beszélni és fogalmazni. Amire a tanórákon nem jutott idő – már akkor

sem – az itt megvalósult: rendszeresen valamennyi diák szót kapott, és az évek alatt szereplések sorozata segítségével csiszolhatta beszédstílusát, fogalmazásmódját. A tanárok ebben sok segítséget nyújtottak, miként egy 1890-es jegyzőkönyvi bejegyzés is tanúsítja:

„Tekintes Hegedűs Károly igazgató úr megjegyzi, hogy ha valaki mindjárt nem talál szót gondolatának kifejezésére, azt nem kell kinevetni, mi után, az irályképzőköri ülés iskola akar lenni arra nézve, hogy ha később a nyilvánosságban beszélni akarunk, azt itt megtanuljuk.” E részletből az is kiderül, hogy az iskola igazgatója gyakorta személyesen is részt vett az összejöveteleken, és nevelte, buzdította a tagokat. Ez az iskola akkoriban ugyan nem adott érettségit, de az általa nyújtott végzettség magasszintű képezésnek számított a szakmákban, ezért volt fontos a szóbeli közlés gyakorlása és a képzés színvonalának állandó emelése érdekében végzett áldozatos munka.

A kör elnöke, dr. Csengery János egy ízben például németből magyarra történő versfordításra hívta fel a tanulók figyelmét, „a lant pengetése helyett”, „mert egy jó fordítás többet ér, mint egy rossz eredeti.” Az elnök rögtön feladatot is adott, mégpedig igen nehezet. Goethe: Iphigénia Taurisban c. színművét kérte lefordítani, amely ugyancsak jó német nyelvtudást feltételezett az iskolában tanulók soraiban. Az iskola igazgatója többször is hangot adott azon törekvésnek, hogy általános műveltséget is nyújtson az iskola, és egy ízben így fogalmazott: „a magyar iparososztály műveltebb részét képezzük és ezért ne csak szakdolgozatban álljuk meg a sarat, hanem az irodalom terén is.”

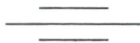
A kör tagjai rendszeresen szerepeltek az iskolai ünnepélyeken is, ahol szavataikkal, önálló műveik felolvasásával színesítették a műsort. Az iskolában az ünnepi alkalmakat és a hangulatos összejöveteleket is felhasználták a közösség formálására és a tehetségnevelésre. Egy 1891-es jegyzőkönyvi bejegyzés szerint egy-egy szereplésre hosszabb időn át készültek a diákok, és mielőtt a nagyobb nyilvánosság elé léptek volna, az irálykörben mutatták be szavataikat társaiknak és tanáraiknak. Arról, hogy hogyan folyt le egy ilyen önképzőköri ülés, tájékoztat például az alábbi bejegyzés: „Zombori János I. éves tanuló elszavalta Varga Lajos: „Hivatlan vendég” c. versét. A következő bírálatot kapta: „A szavaló az alaphangot eltalálta, de az egyes személyek hangját, nem különböztette (sic!) meg egymástól és némely helyen skandált, a szavaltat részben sikerült.”

A szereplések, irodalmi önképzés mellett a szakmai értelemben vett tehetséggondozást is fontosnak tartották e körben. Az egyes képzési irányokhoz kapcsolódó témák tudományos igényű feldolgozása és bemutatása sokban emlékeztet napjaink diákköri munkáihoz. A korabeli jegyzőkönyvek ezzel kapcsolatosan is sok információt megőriztek számunkra, például Kaufman Frigyes, egykori II. éves tanuló felolvasásának emlékét, aki „Az arabok építészete” címmel adott elő majd száz évvel ezelőtt. Dolgozata bírálatának lényege a következő volt: „A bíráló a dolgozatot elfogadja (áthúzva) elveti, mivel tele van germanizmusokkal és imott-amott érthetetlen.” A javítás némi vitára enged következtetni, ami viszont a hozzászólások meglétét feltételezi. Egy, a további fejlődést elősegítő véleményt is olvashatunk: „A bíráló megemlíti, hogy jó volna, ha a kör a dolgozatok íróit utasítaná, hogy minden segédforrást bocsássanak a bíráló rendelkezésére.” A kör a dolgozatot elvetette, a bírálatot elfogadta. Egy másik 1891-es bejegyzés szerint egy másik diák, a faipari képzésben részt vevő Czelsz Ede tartott előadást a következő címmel: az „Ungar-féle száritási módról”. Ugyanebben az évben olvasta fel Pálinkás György a hajlított bútorokról szóló dolgozatát. Czelsz Ede dolgozatának bírálatát a szakmai szempontok mellett a stílus tekintetében is kifogásolta bírálója, aki szerint az a legnagyobb hiba, hogy a dolgozat nem a szerző saját tapasztalat alapján készült, hanem az előadásokon vezetett jegyzet szerint és más szakkönyvek felhasználásával. Ezt azonban bizonyítani nem tudta. Molnár Jenő ellenbírálatra kérte a dolgozatot, hogy kimutassa annak jó oldalát is, de erre csak a bíráló bizottságnak volt joga. „A kör a dolgozatot elfogadta, azon kikötéssel, hogy az abban előforduló magyartalanságokat (a szerző) javítsa ki, és a bírálatot elvetette.” A diákokat tehát vélemény-nyilvánításra is nevelték, és annak mérlegelésére, hogy mit is jelent tudományos-szakmai szempontból az érték.

A fenti példából is látható, milyen sokoldalú program volt a körben. Saját dolgozat és vers, fordítás, szavalt, ének és természetesen a szakmai problémák megvitatása szerepeltek a tehetség-

gondozás korabeli programjában, a heti kb. két órás üléseken. Az önálló alkotó és kutatómunkára nevelő, a beszéd- és vitakészséget fejlesztő, a kritikai gondolkodást kialakító pedagógia fontos velejárója volt a szakmai képzésnek. A jegyzőkönyv szerint a kiemelkedő tanulók jutalma sem maradt el, és folyamatosan, minden növendék számára bátorítást nyújtottak. A vallás- és közoktatásügyi miniszter jóvoltából rendszeresen könyvjutalmakat adtak át tanulóiknak a középipartanoda tanárai.

Az irálykör kitűnő programmal működött. A vasárnaponként két csoportban folyó üléseken tizenöt év alatt nyolcszázhuszonhat írásbeli dolgozathoz négyezerhatvencet fogadtak el. Elhangzott kettőszázötven szabad előadás és nyolcszázharminc szavazat. Az általam bemutatott irálykör a foglalkozások eme számossága ellenére sem öleli fel azonban a tehetséggondozás teljes körét. Jelen írásom nem mutatta be például a „Középipartanoda”-ban és utódiskoláiban tevékenykedő akadémikus, tudós és művész tanárok munkásságát, illetve a tanórákon folyó tehetséggondozást. Véleményem szerint azonban ezen korabeli jegyzőkönyvek bemutatásával is sikerült érzékeltetnem azt, hogy száz évvel ezelőtt élt tanár kollégáink is mindent megtettek diákjaik képzése érdekében, és jól átgondolt szakmai programjuknak, módszertani fogásaiknak és türelmüknek köszönhetően jelentősen javult a magyarországi szakképzés színvonala.

TISZTELETTELJES KÉRÉS SZERZŐINKHEZ !

Folyóiratunk a megjelenés gondjaival küszködik. A nyomdai és postai költségek állandó növekedése mellett az új adó és társadalombiztosítás jogszabályai is csak tovább súlyosbították helyzetünket. Ennek következtében vált számunkra lehetetlenné – remélhetőleg csak átmeneti időre –, hogy az amúgyis csekélyke szerzői tiszteletdíjat Önöknek kifizethessük. Kérnénk ezért tisztelettel a lapunkhoz hű szerzőink áldozatkészségét és szíves megértését. Hiszszük, hogy további támogató munkásságukra e kényszerítő körülmények ellenére is változatlanul számíthatunk. Köszönjük megértésüket és támogatásukat.

A MÓDSZERTANI KÖZLEMÉNYEK SZERKESZTŐSÉGE